

УДК 7.09:7.038.6]:821.161.1(477)Гоголь
DOI: 10.31866/2616-7646.4.2.2021.249291

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРІВ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Гресь Олександра Ігорівна,

викладач,

Київський національний університет культури і мистецтв,

Київ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0001-6495-9681>,

gresaalexandra1990@gmail.com

Сорока Марина Василівна,

кандидат мистецтвознавства, старший викладач,

Київський національний університет культури і мистецтв,

Київ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-0509-8508>,

mvsoroka@gmail.com

Мета статті – виявити особливості інтерпретації творів М. Гоголя в різних видах мистецтва крізь призму закладених у цих творах ознак постмодернізму. **Методологія.** Застосовано методи аналізу та синтезу, дедуктивний та компаративний методи. **Наукова новизна.** Вперше розглянуто рецепції літературного доробку М. Гоголя в сучасному сценічному мистецтві в оптиці елементів постмодерністської естетики, закладених у літературних творах письменника. **Висновки.** Запорукою успішної рецепції творів М. Гоголя в сучасному мистецькому просторі стали закладені в них окремі постмодерністичні риси (принцип гри в розгортанні твору, самоцінність форми висловлення, номадизм, іронія, деконструкція побуту, розуміння тілесності як концепту не тотожного тілу та ін.). У перші два десятиліття ХХІ ст. склалась своєрідна «гоголь-індустрія» (Т. Гундорова), що характеризується численними інтерпретаціями гоголівських тем, сюжетів, образів. Постмодерністські художні підходи передбачають виключення автора з мистецького «ланцюжка» («смерть автора»), коли інтерпретатор, використовуючи текст письменника, відкриває в ньому нові сенси, що не були задумані автором. До таких творів належать опера «Ніс» режисера К. Серебреннікова, насичена фантасмагоричними наративними та сценографічними рішеннями; балет «Ніч перед Різдом» Є. Станковича у постановці В. Литвинова, якому притаманні цитування, пастиш, іронія, стилістична еkleктика; балет «Вій» О. Родіна хореографа Р. Поклітару, де присутні модерністські психоаналітичні та постмодерністські деконструкційні прийоми, «вихід за межі» літературної основи, введення нових героїв та сенсів. Постмодерністські риси, закладені у твори М. Гоголя, актуалізувалися наприкінці ХХ – у перші два десятиліття ХХІ століття й розширили діапазон рецепцій творів М. Гоголя в різних видах мистецтва.

Ключові слова: інтерпретація; Микола Гоголь; постмодерністське мистецтво; балет; театр.

ПОСТМОДЕРНИСТСКИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПРОИЗВЕДЕНИЙ НИКОЛАЯ ГОГОЛЯ

Гресь Александра Игоревна,
преподаватель,
Киевский национальный университет
культуры и искусств,
Киев, Украина,
<https://orcid.org/0000-0001-6495-9681>,
gresalexandra1990@gmail.com

Сорока Марина Васильевна,
кандидат искусствоведения, старший
преподаватель,
Киевский национальный университет
культуры и искусств,
Киев, Украина,
<https://orcid.org/0000-0002-0509-8508>,
mvsoroka@gmail.com

Цель статьи – выявить особенности интерпретации произведений Гоголя в различных видах искусства сквозь призму заложенных в этих произведениях признаков постмодернизма. **Методология.** Применены методы анализа и синтеза, дедуктивные и компаративные методы. **Научная новизна.** Впервые рассмотрены рецепции литературного наследия Н. Гоголя в современном сценическом искусстве в оптике элементов постмодернистской эстетики, заложенных в литературных произведениях писателя. **Выводы.** Залогом успешной рецепции произведений Гоголя в современном художественном пространстве стали заложенные в них отдельные постмодернистические черты (принцип игры в развертывании произведения, самоценность формы выражения, номадизм, ирония, деконструкция быта, понимание телесности как концепта не тождественного телу и др.). В первые два десятилетия XXI в. сложилась своеобразная «гоголь-индустрия» (Т. Гундорова), характеризующаяся многочисленными интерпретациями гоголевских тем, сюжетов, образов. Постмодернистские художественные подходы предполагают исключение автора из художественной «цепи» («смерть авто-

POST-MODERN INTERPRETATIONS OF NIKOLAI GOGOL'S WORKS

Oleksandra Hres,
Lecturer,
Kyiv National University
of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-6495-9681>
gresalexandra1990@gmail.com

Maryna Soroka,
PhD in Art Studies,
Senior Lecturer,
Kyiv National University
of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-0509-8508>,
mvsoroka@gmail.com

The purpose of the article is to reveal the peculiarities of the interpretation of Gogol's works in different types of art through the prism of the postmodernism signs embedded in these works. **Research methodology.** Methods of analysis and synthesis, deductive and comparative methods are used. **Scientific novelty.** For the first time, the receptions of Gogol's literary work in modern stage art, in the optics of the postmodern aesthetics' elements embedded in the literary works of the writer, are considered. **Conclusions.** The key to the successful reception of Gogol's works in the modern art space were certain postmodernist features (the principle of play in the development of the work, the self-worth of expression, nomadism, irony, deconstruction of life, understanding of corporeality as a concept of not identical body, etc.). In the first two decades of the 21st century. A kind of 'Gogol industry' (T. Hundorova) developed, characterized by numerous interpretations of Gogol themes, plots, images. Postmodern artistic approaches suggest the exclusion of the author from the artistic 'chain' ('death of the author'), when the interpreter, using the writer's text, opens new meanings in it that the author did not conceive. Such works include the

ра»), когда интерпретатор, используя текст писателя, открывает в нем новые смыслы, не задуманные автором. К таким произведениям относим оперу «Нос» режиссера К. Серебренникова, насыщенную фантазмагорическими нарративными и сценографическими рощениями; балет «Ночь перед Рождеством» Е. Станковича в постановке В. Литвинова, которому присущи цитирование, пастиш, ирония, стилистическая эклектика; балет «Вий» А. Родина хореографа Р. Поклитару, где присутствуют модернистские психоаналитические и постмодернистские деконструкционные приемы, «выход за границы» литературной основы, введение новых героев и смыслов. Постмодернистские черты, заложенные в произведениях Н. Гоголя, актуализировались в конце XX – в первые два десятилетия XXI века и расширили диапазон рецепций произведений Н. Гоголя в различных видах искусства.

Ключевые слова: интерпретация; Николай Гоголь; постмодернистское искусство; балет; театр.

opera ‘Nose’ directed by K. Serebrennikov, full of phantasmagoric narrative and scenographic solutions; ballet ‘The Night Before Christmas’ by E. Stankovich directed by V. Litvinov, which is characterized by quotations, pastiche, irony, stylistic eclecticism; O. Rodin’s ballet ‘Vii’ by choreographer R. Poclitaru, which features modernist psychoanalytic and postmodernist deconstruction techniques, ‘going beyond’ the literary basis, the introduction of new characters and meanings. Postmodernist features embedded in the works of M. Gogol became relevant in the late twentieth – in the first two decades of the 21st century, expanded the range of receptions of works by M. Gogol in various arts.

Keywords: interpretation; Nikolai Gogol; postmodern art; ballet; theatre.

Актуальність теми дослідження. У сучасному мистецькому дискурсі літературний доробок Миколи Гоголя актуалізовано як такий, що містить постмодерністські риси. Попри те, що творчість письменника традиційно розглядали як реалістичну, пов’язану з певним етапом суспільного розвитку, в ній можна знайти ознаки інших художньо-стильових напрямів, притаманних наступним епохам. Виявлення постмодерністських рис у сучасних мистецьких інтерпретаціях доробку М. Гоголя з урахуванням постмодерністських елементів, закладених в його літературних творах, є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки активно розробляється проблема постмодерністських рис у літературних творах М. Гоголя. Ім’я письменника набуло стійкої асоціації з новітнім сценічним мистецтвом (наприклад, традиційно в Україні від 2007 року проводиться «Гоголь-фест» – фестиваль актуального сучасного театрального, музичного, перформативного, хореографічного, кіно-мистецтва). Серед дослідників, що звертаються до постмодерністської оптики аналізу творчості Гоголя, – В. Александров (2009), Н. Бедзір (2010), Т. Гундорова (2013).

Можна виявити значний масив наукових та публіцистичних (рецензії) праць, присвячених інтерпретаціям творів М. Гоголя в естетиці постмодернізму в різних видах мистецтва: в оперному – О. Алдашева (2021), в кінематографі – Н. Гашева (2015), Л. Щеглова, Н. Саєнко (2019) та ін., хореографічному – А. Архипова (2019), О. Гресь (2016, 2020), В. Зінченко (2019), О. Станішевський (2003), О. Чепалов (2019) та ін.

Комплексного розгляду проблеми постмодерністської інтерпретації творів М. Гоголя в різних видах мистецтва проведено не було.

Мета статті – виявити особливості інтерпретації творів М. Гоголя в різних видах мистецтва крізь призму закладених в цих творах ознак постмодернізму.

Виклад основного матеріалу. Образний світ творів Миколи Гоголя сьогодні виступає не лише джерелом численних мистецьких інтерпретацій, а й своєрідним образним світом, що набув в українській культурі символічного характеру. Рецепція гоголівських текстів в різних видах мистецтва (літературному, театральному, образотворчому, хореографічному, кінематографічному та ін.) розширює репертуар, відкриває нові семантичні пласти першоджерела та ін. Унікальна природа творів М. Гоголя дозволяє говорити про безліч можливих смислових інтерпретацій – вербальних та невербальних. Образи Вія, Тараса Бульби, Хлестакова, Солохи, Плюшкіна та багатьох інших діють як в межах інтерпретацій творів, так і поза межами гоголівського контексту, що говорить про набуття ними стійких символічних ознак. Для хореографічного мистецтва, консервативного за своєю природою, наявність широко відомої основи для балетмейстерської інтерпретації (сюжету, образу чи системи образів, конкретного літературного твору та ін.), часто стає запорукою успіху вистави, адже глядачеві не потрібно додатково опановувати детальний зміст того, що відбувається на сцені. З'являється зацікавленість власне мистецьким прочитанням, також створюється ситуація обізнаності глядачів, що розширює інтерпретаційні можливості режисерів драматичного та оперного театрів, балетмейстерів, дозволяє вільніше пропонувати нетрадиційні трактування.

Творчість М. Гоголя поєднує містику та конкретні явища, містить риси, що стали типовими в майбутньому, як-от ігровий принцип побудови сюжету, критика логоцентризму, самоцінність форми викладення, а не змісту, часом – алогічність розгортання твору та ін. За В. Александровим, який досліджував літературний доробок М. Гоголя в оптиці постмодернізму, письменникові притаманний номадологічний принцип побудови твору – «... спосіб випадкового, ненаправленого кочівництва, що не має ніякої мети, крім мети підтримки існування. У Гоголя номадизм – це умова життя твору, спосіб існування героя, змістом якого є спілкування з народженими фантазією автора химерними монстрами... Цей принцип є... причиною певної нелогічності, свого роду “концептуальної непослідовності”» (Александров, 2009, с. 9).

Відомий культуролог та філолог Т. Гундорова вводить поняття «гоголь-індустрія» на означення ситуації, яка склалася в «сучасному полі культурного виробництва», де відбувається постійне «продукування» та «репродукування» гоголівських тем, сюжетів, образів (Гундорова, 2013, с. 334). Попри те, що дослідниця вживає термін з негативним відтінком, адже індустрія передбачає тиражування, часто відсутність креативних підходів, штампування, вироблення продукту за певним кліше, вона з глибокою повагою ставиться до творчості письменника як самоцінного феномену та джерела мистецьких інтерпретацій.

Науковці Л. Щеглова та Н. Саєнко, аналізуючи кінематографічні рецепції, обґрунтовують вживання терміна «Гоголь-світ» на означення «чарівно-магічно-злитого» середовища, що складають гоголівські твори, переплітаючись та утворюючи «єдиний семіотичний всесвіт» (Щеглова & Саєнко, 2019, с. 117). Також дослідниці зазначають, що в самого Гоголя кожен персонаж являє собою «світ-ім'я: світ-Ко-

робочка чи світ-Собакевич» (Щеглова & Саенко, 2019, с. 114). До того ж, на підтримку постмодерністського тренду, образи створюються не психологічно, а тілесно-пластично, сценографічно.

Твори Миколи Гоголя постійно цитуються як у повсякденному житті, так і в літературній творчості; його сюжети та образи стають джерелом алюзій та ремінісценцій, його текстам постійно надають нового значення в різних видах мистецтва. Але слід зауважити, що від класичного прочитання творів Гоголя митці поступово перейшли до психоаналітичного, властивого модерністському та постмодерністському мистецтву. До того ж і класичні, і модерністські, і постмодерністські елементи можуть співіснувати в межах одного твору. Л. Щеглова та Н. Саенко називають письменника «віддаленим попередником постмодерністських практик» (Щеглова & Саенко, 2019, с. 113), оскільки в його творах присутні риси, актуалізовані в постмодерністському мистецькому дискурсі, а саме: іронія, деконструкція побуту, розуміння тілесності як концепту не тотожного тілу та ін.

Іронічний, бурлескно-травестійний стиль, властивий постмодерністській сценічній естетиці, проявився у втіленні творів М. Гоголя як у драматичному, так і в оперному та балетному театрі.

Наприкінці жовтня 2021 року в Баварській опері відбулася прем'єра опери Д. Шостаковича «Ніс» за однойменною сатиричною повістю М. Гоголя в постановці К. Сребреннікова. На сцені розгортається театр абсурду. За висловом режисера, «... це не історія про ніс та його відсутність – це історія про те, як людина виявляє, що вона – зовсім інша. Вона втрачає саму себе й намагається знайти себе в цьому божевільному місті. Її душа сповнена страху, який, як мені здається, частина іншого, глибокого: звичайного життя в системі великого страху» (Алдашева, 2021). У виставі змальовано сюрреалістичне суспільство, використано прийом гротеску, викривлення видимої реальності, порушено проблеми втрати людської ідентичності, межі між нормальним та ненормальним. За режисерськими та сценографічними рішеннями виставу можна розглядати як показово постмодерністичн.

Упродовж багатьох десятиліть літературні твори ставали джерелом, першоосновою балетних вистав. Особливої актуальності цей зв'язок балетного театру та літератури набув у часи панування хореодром (1930–1950-і рр. в СРСР). Однак такий літературоцентризм поступово витісняється деконструктивними тенденціями, властивими постмодерністській естетиці. Популярними в мистецтві стали твори «за мотивами», що дозволяє вести діалог не лише з літературним першоджерелом, а й з феноменами інших мистецтв та сфер діяльності людини (ігрова культура, медіа та ін.).

Риси постмодернізму присутні в балетній інтерпретації творів М. Гоголя «Ніч перед Різдвом» (музика Є. Станковича, хореографія В. Литвинова), серед яких цитування, пастиш, іронія, стилістична еkleктика та ін. Підзаголовок балету «балет-пастичіо» («паштет») свідчить про постмодерністські підходи композитора до створення партитури, де змішані різні стилі. Є. Станкович у прагненні якнайточніше відбити в музиці лібрето В. Литвинова та О. Белінського створив етнографічно забарвлені сцени з сільського життя під час розваг на Різдво з елементами щедрівок, колядок, народної гри «Коза». Також було реалізовано фантастичні сцени польоту Вакули до цариці, образи зірок, місяця, нечистої сили та ін. Іронічність та гротескність багатьох образів свідчить про постмодерністську оптику як

композитора, так і балетмейстера. В. Литвинов вводить до вистави танці зірок, сольну партію Місяця. Стильовий мікс загальновідомих музичних тем, танцювальних мотивів («Щедрик», «Радуйся, земле», «Танго», «Ріо-Ріта», «Розамунда» та ін.) зумовив постмодерністсько-експериментальний підхід В. Литвинова до хореографічних рішень, що було новаторством для українського балетного театру. До того ж комедійний жанр, що нечасто трапляється в балеті, диктував залучення не лише класичних канонів створення двохактної вистави. Також постановник і сценограф застосували прийоми кіно, що набули популярності в постмодерністській сценічній практиці в драматичних, оперних, балетних виставах, як-от стоп-кадр, напливи, монтаж та ін. (Станішевський, 2003, с. 330-333).

Значно далі пішов у «прочитанні» твору М. Гоголя «Вій» Радуга Поклітару, художній керівник та балетмейстер «Київ модерн-балету», створивши однойменну балетну виставу (композитор Олександр Родін, відео контент Ольга Нікітіна, художник костюмів Дмитро Курята, художниця зі світла Олена Антохіна та ін.). Актуальність та наближеність до сучасності в постановці «Вія» Р. Поклітару підкреслює відомий театральний критик О. Чепалов (2019), наголошуючи на виході балетмейстера за межі гоголівського сюжету: «...Хома Брут (хоча й бурсак, але не відлюдний монах) стає сучасником хлопців та дівчат, які “відриваються” на сучасній молодіжній вечірці. Тож цілком можливо, що Хома Брут має свою дівчину... Поклітару її вигадав поза сюжетом Миколи Гоголя».

А. Азарова називає «Вій» Поклітару «новим провокаційним експериментом» (Azarova, 2020). Авторка захоплюється здатністю команди балетмейстера вражати сучасним несподіваним поглядом на культові сюжети, виходити за межі, «надаючи новий поворот традиційному сенсу, не перекручуючи нитку оповіді». Поєднуючи модерністські психоаналітичні та постмодерністські деконструкційні підходи, Р. Поклітару вчиняє як «великий містифікатор» та філософ, використовуючи «темних демонів і міфологічні архетипи, щоб ближче поглянути на наше внутрішнє «я» (Azarova, 2020).

До тлумачення авторської концепції балетмейстера, яка виходить за межі літературного твору, вдається рецензентка В. Зінченко (2019), акцентуючи на майстерності Поклітару актуально інтерпретувати зміст класичних творів, вводячи, наприклад, нові образи (Василина, дівчина Хоми), філософсько-містично трактуючи образ Сотника, подаючи еротичні сцени Панночки із ним, розкриваючи незадоволення Хоми власним існуванням, що призводить до глибокої депресії та боротьби з власною душею та ін.

Всі рецензенти відмічають магічність та органічність відеоконтенту Ольги Нікітіної. Балетмейстер використовує новітні для українського глядача сценографічні засоби, що також підкреслюють дистанціювання від класичного ставлення до декораційного оформлення як тла для розгортання дії, допоміжний елемент інтегрування глядачів в історико-культурну ситуацію, емоційну атмосферу. Тут великий прозорий куб (А. Архипова (2019) називає його «магічний нащадок Чорного Квадрата Малевича»), на який проєктується графіка та 3D-мапінг, стає повноцінним персонажем балету, багато разів упродовж вистави перетворюючись то на спальню, то на місячне небо, створюючи ілюзію польоту, то на сарай, то на церкву, то на нічний клуб, то на в'язницю.

Постмодерністські риси, закладені у творі М. Гоголя, актуалізувалися наприкінці ХХ – у перші два десятиліття ХХІ століття й розширили діапазон рецепцій творів М. Гоголя в різних видах мистецтва.

Висновки. Запорукою успішної рецепції творів М. Гоголя в сучасному мистецькому просторі стали закладені в них окремі постмодерністичні риси (принцип гри у розгортанні твору, самоцінність форми висловлення, номадизм, іронія, деконструкція побуту, розуміння тілесності як концепту не тотожного тілу та ін.). У перші два десятиліття ХХІ ст. склалась своєрідна «гоголь-індустрія» (Т. Гундорова), що характеризується численними інтерпретаціями гоголівських тем, сюжетів, образів.

Постмодерністські художні підходи передбачають виключення автора з мистецького «ланцюжка» («смерть автора»), коли інтерпретатор, використовуючи текст письменника, відкриває в ньому нові сенси, що не були задумані автором. До таких творів належать опера «Ніс» режисера К. Серебреннікова, насичена фантасмагоричними наративними та сценографічними рішеннями; балет «Ніч перед Різдвом» Є. Станковича в постановці В. Литвинова, якому притаманні цитування, пастиш, іронія, стилістична еkleктика; балет «Вій» О. Родіна хореографа Р. Поклітару, де присутні модерністські психоаналітичні та постмодерністські деконструкційні прийоми.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Алдашева, Е. (2021, 22 октября). Баварская опера проведёт трансляцию «Носа» Серебренникова. *Teamp*. <http://oteatre.info/nos-serebrennikova/>
- Александров, В. Б. (2009). Творчество Гоголя в свете парадигмы постмодерна. *Управленческое консультирование*, 1, 5-13.
- Архипова, А. (2019, 3 липня). Раду Поклітару – хто він, «Вій»? *Kyiv Daily*. https://kyivdaily.com.ua/viy-radu-poklitaru/?fbclid=IwAR0IUec55V_nS_ww8RZcEfQ-hw7CvJBnlQYZ6wD3jUkz6dsd7edхyp5SG9k
- Бедзір, Н. (2010). Гоголевский интертекст украинского постмодернизма. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*, 14, 131-134.
- Гашева, Н. Н. (2015). Две киноверсии гоголевской повести «Вий»: культурфилософский аспект. *Вестник Вятского государственного университета*, 4, 28-32.
- Гресь, О. І. (2016). Літературна спадщина Миколи Гоголя у світовому балетному мистецтві. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 17, 147-153.
- Гресь, О. І. (2020). Балети за творами М. Гоголя: «Шинель». *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2, 146-150.
- Гундорова, Т. (2013). *Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї*. Грані-Т.
- Зінченко, В. (2019, 26 жовтня). Вбити чи любити? «Вій» від Раду Поклітару та Київ Модерн-балету. *Kyiv Modern Ballet*. <https://kyivmodernballet.com/news/media/vbyty-chy-liubyty-viy-vid-radu-poklitaru-ta-kyiv-modern-baletu>
- Станішевський, Ю. (2003). *Балетний театр України: 225 років історії*. Музична Україна.
- Чепалов, О. (2019, 26 червня). Хома Брут, або Польоти уві сні та наяву: Раду Поклітару представив у Києві свою нову постановку «Вій» у форматі 3D. *День*. <https://day.kyiv.ua/uk/photo/homa-brut-abo-poloty-uvi-sni-ta-nayavu>
- Щеглова, Л. В., & Саенко, Н. Р. (2019). Play Gogol: постмодерністська інтерпретація раннього Гоголя в серіалі Е. Баранова. *Сервіс plus*, 13(4), 111-124.

Azarova, A. (2020, March 4). The Dark Side of White: Enter Viy. *What's On*, 30. <https://whatson-kyiv.com/the-dark-side-of-white-enter-viy/>

REFERENCES

- Aldasheva, E. (2021, October 22). Bavarskaya Opera Provedet Translyatsiyu "Nosa" Serebrennikova [Bavarian Opera Will Broadcast Serebrennikov's "Nos"]. *Teatr*. <http://otatre.info/nos-serebrennikova/> [in Russian].
- Aleksandrov, V. (2009). Tvorchestvo Gogolya v Svete Paradigmy Postmoderna [Gogol's Creativity in the Light of the Postmodern Paradigm]. *Upravlencheskoe Konsul'tirovanie [Administrative Consulting]*, 1, 5-13 [in Russian].
- Arhipova, A. (2019, July 3). Radu Poklitaru – Khto Vin, "Vii"? [Radu Poklitaru – Who is He, "Viy"?]. *Kyiv Daily*. https://kyivdaily.com.ua/viy-radu-poklitaru/?fbclid=IwAR0IUec55V_nS_ww8RZcEfQ-hw7CvJBnlQYZ6wD3jUkz6dsd7edxyp5SG9k [in Ukrainian].
- Azarova, A. (2020, March 4). The Dark Side of White: Enter Viy. *What's On*, 30. <https://whatson-kyiv.com/the-dark-side-of-white-enter-viy/>
- Bedzir, N. (2010). Gogolevskii Intertekst Ukrainського Postmodernizmu [Gogol's Intertext of Ukrainian Postmodernism]. *Suchasni Problemy Movoznavstva ta Literaturoznavstva [Modern Problems of Linguistics and Literary Criticism]*, 14, 131-134 [in Ukrainian].
- Chepalov, O. (2019, June 26). Khoma Brut, abo Poloty uvi Sni ta Naiavu: Radu Poklitaru Predstavyy u Kyievi Svoiu Novu Postanovku "Vii" u Formati 3D [Homa Brut, or Flights in Dreams and Realities: Radu Poklitaru Presented in Kyiv His New Production of «Viy» in 3D]. *Den*. <https://day.kyiv.ua/uk/photo/homa-brut-abo-poloty-uvi-sni-ta-nayavu> [in Ukrainian].
- Gasheva, N. (2015). Dve Kinoversii Gogolevskoi Povesti "Vii": Kul'turfilosofskii Aspekt [Two Film Versions of Gogol's Story "Viy": a Cultural-Philosophical Aspect]. *Vestnik Vyatskogo Gosudarstvennogo Universiteta [Herald of Vyatka State University]*, 4, 28-32 [in Russian].
- Hres, O. (2016). Literaturna Spadshchyna Mykoly Hoholia u Svitovomu Baletnomu Mystetstvi [Mykola Gogol's Literary Heritage in the World of Ballet]. *Kultura i Mystetstvo u Suchasnomu Sviti [Culture and Arts in the Modern World]*, 17, 147-153 [in Ukrainian].
- Hres, O. (2020). Balety za Tvoramy M. Hoholia: "Shynel" [Ballets on the Works of M. Gogol: "Shinel"]. *Visnyk Natsionalnoi Akademii Kerivnykh Kadriv Kultury i Mystetstv [National Academy of Culture and Arts Management Herald]*, 2, 146-150. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220421> [in Ukrainian].
- Hundorova, T. (2013). *Tranzytyna Kultura. Symptomy Postkolonialnoi Travmy: Statti ta Esei [Transit Culture. Symptoms of Postcolonial Trauma: Articles and Essays]*. Hrani-T [in Ukrainian].
- Shcheglova, L., & Saenko, N. (2019). Play Gogol: Postmodernistskaya Interpretatsiya Rannego Gogolya v Seriale E. Baranova [Play Gogol: A Postmodern Interpretation of the Early Gogol in the Series Directed by E. Baranov]. *Servis Plus [Service Plus]*, 13(4), 111-124 [in Russian].
- Stanishevskiy, Yu. (2003). *Baletnyi Teatr Ukrainy: 225 Rokiv Istorii [Ballet Theater of Ukraine: 225 Years of History]*. Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Zinchenko, V. (2019, October 26). Vbyty chy Liubyty? "Vii" vid Radu Poklitaru ta Kyiv Modern-Baletu [Kill or Love? "Viy" from Radu Poklitaru and Kyiv Modern Ballet]. *Kyiv Modern Ballet*. <https://kyivmodernballet.com/news/media/vbyty-chy-liubyty-viy-vid-radu-poklitaru-ta-kyiv-modern-baletu> [in Ukrainian].